

9. Levin Y. ARAM. Trade routes & seafaring in the Ancient Near East. The Idumeans and the Nabateans. Vol. 27, 1 & 2. 2015.

10. Macalister R. A. S. The Erotic Graffito in the Tomb of Apollophanes of Marissa. *Palestine Exploration Foundation Quaterly Statement* 38/1, 1906. С. 54-62.

11. Peters J. P., Thiersch H.. Painted Tombs in the Necropolis of Marissa. London, 1905.

12. Stern I. Excavations at Maresha Subterranean Complex 169. Final report. Seasons 2000-1016. *Annual of the Nelson Glueck School of Biblical Archaeology* XI, 2019.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-464-4-7>

Кривохижа Р. Р.

*аспірант кафедри історії стародавнього світу та середніх віків
Київського університету імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

**ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЕМІРА ТИМУРА
НА ТЕРИТОРІЇ СУЧАСНОГО АФГАНІСТАНУ**

Емір Тимур (1336-1405 рр.) будував свою державу в Центральній Азії та Близькому Сході в другій половині XIV – на початку XV століть. Афганські землі входили в плани Тимура щодо розширення імперії (провінція Хорасан з центром в афганському місті Герат, Сулейманові гори, логістика для походу в Індію). Цікаво дослідити історію військово-політичної діяльності Тимура у вказаному регіоні.

В контексті історії афганських земель XIV ст. мова не йде про єдину державу. Різні території сучасного Афганістану входили до складу різних державних утворень. Зокрема, регіон Хорасан, котрий мав важливе значення через наявність торгових шляхів, включав деякі землі сучасного Ірану, Туркменістану, Афганістану, тощо. Ядром цього регіону в політичному, економічному та промисловому плані був Герат, що сьогодні є афганським містом. Регіон знаходився під культурними впливами перської культури. Управління Хорасаном здійснювала династія Курт, попри нестабільну політичну ситуацію. Місто Балх (сучасне місто в Афганістані, провінція Вазірабад) було уділом еміра Хусейна, майбутнього соратника еміра Тимура по його діяльності в 1360-их роках, існувало в якості окремої адміністративної

одиниці. Кабул, сучасна столиця Афганістану, в XIV ст. відносилась до улусу Чагатая, котрий в цей час поступово розпадався. На мою думку, Кабул варто сприймати як окремих уділ, де володарювали саме ті племена, що згодом візьмуть участь в етногенезі багатьох етносів Афганістану, опираючись на Сулейманові гори. Також зазначимо, що перелічені території були важливими логістичними центрами для походів іноземних завойовників до Індії [4, с. 125].

Емір Тимур в 1359 році стає помітною політичною фігурою в Мавераннахрі (міжріччя Амудар'ї та Сирдар'ї) та почав активні дії щодо посилення свого впливу, а з 1361 року – збройно боровся за об'єднання цього регіону під своїм управлінням. Примітно, що у вказаний час його союзником був згаданий емір Хусейн, з яким вони протистояли окремим представникам еліт Мавераннахру та наміснику Могулістану (східної частини колишнього Чагатайського улусу). Хусейн, в процесі боротьби, втратив та відновив контроль над вотчинним Балхом, заручившись підтримкою Тимура. Разом вони воювали в Кабулі, Хутталані, Бадахшані, тощо. Тобто, афганські землі були залученні до боротьби еміра за владу в Мавераннахрі [5, с. 173-175].

Протягом спільного владарювання в Мавераннахрі еміра Тимура та Хусейна в 1365-1370 роках, Кабул також визнавав їх зверхність, але іноді намагався виявляти непокору. Обидва еміри здійснювали каральні походи для приборкання провінції Кабулістан. Одне з джерел згадує, що війська Тимура перетнули перевал Гіндукуш з цією метою [3, с. 29-32].

Емір Хусейн мав міжусобні конфлікти з Тимуром, опираючись на свої володіння в афганському регіоні. Щоправда, політика Хусейна щодо своїх афганських земель змінювалась – в 1368 році він переселив населення міста Балх до Хіндувану, що призвело до тимчасового занепаду Балху [3, с. 61-64].

Наступний етап військово-політичної діяльності еміра Тимура в афганських землях – з 1370 по 1392 рік. Його можна охарактеризувати як період завоювання Тимуром ряду територій сучасного Афганістану. В 1370 році Тимур домогся здобуття фактичного єдиновладного управління Мавераннахром та перейшов для укріплення і розширення своєї держави. В 1380 році Тимур почав інтервенцію в Хорасан. Спершу, він задіяв дипломатію та натякнув правителю Герата, що той міг би стати фактичним васалом еміра. Правитель Герата погодився, однак почав підготовку до оборони міста в разі його облоги. Була проведена розвідка: поблизу Хорасану почав діяти загін сина Тимура, Міраншаха, котрий здійснював на деякі іранські території та збирав необхідну інформацію для походу свого батька на Хорасан. В 1381 році до Хорасану прибув емір Тимур, оголосивши про намір підкорити регіон. Частина місцевих еліт перейшла на його сторону, а за Герат та

його околиці йшли бої, котрі завершилися перемогою Тимура та визнання правителем Герата зверхності еміра. Династія Курт втратила суверенітет в управлінні Хорасаном, що увійшов до складу держави Тимура [3, с. 91-96].

Близько 1383 року Тимур зіткнувся з проблемою приборкання афганських племен Сулейманових гір. Спершу вони заявили, що бажають прийняти від Тимура даругу (намісника), але потім стали опиратися владі еміра та виявляли непокору. Джерело згадує про серйозну битву, котра проходила в гірській місцевості між військами Тимура та афганцями, яка була виграна першими. В рамках вказаної кампанії емір захопив місто Кандагар, стратив місцевого намісника та встановив свою владу. Мотиви дій афганців – цікавий аспект для подальшого дослідження [3, с. 106-107].

Кампанія 1383 року дозволила підкорити провінцію Забулістан (сучасний південний Афганістан). Цікаво, що ряд підконтрольних на той момент афганських земель Тимур віддав в управління своєму одноплеміннику з роду Барлас – Сайфал Барласу Кандагарі [3, с. 107].

В 1392 році Тимур провів адміністративну реформу та об'єднав підконтрольні йому афганські землі в окремий уділ, котрий був переданий внуку еміра, Пір Мухаммеду ібн Джихангіру. Територіально він охоплював володіння від Газни, Кабулу та Забулістану до кордону з Індією та Кандагаром, області до річки Сінд. Враховуючи, що Пір Мухаммед був одним з ймовірних спадкоємців влади Тимура, його афганський уділ видається дуже перспективним і таким, з якого можна відносно швидко дістатися столичного Самарканду та сісти на престол правителя імперії Тимуридів. Уділ функціонував повноцінно – Пір Мухаммед мав у своєму підпорядкуванні багатьох впливових беків [3, с. 151].

Провінція Хорасан в 1397 році була закріплена за сином Тимура, Шахрухом. Того ж року він прибув до своєї нової ставки в Гераті, де буде займатися питаннями розвитку ввіреного йому регіону до смерті Тимура в 1405 році, після чого вступив в міжусобицю Тимуридів за імперський престол. Проте, навіть після здобуття перемоги в цьому конфлікті (1409 р.) Шахрух продовжив перебувати в Гераті, звідки здійснював управління імперією та був зацікавлений в економічному, культурному та ремісничому процвітанні міста Герат та регіону Хорасан. Тобто, сучасні афганські землі відігравали важливе політичне значення в державі Тимура [3, с. 211-212].

З 1392 по 1398 рік – етап перебування афганських територій в складі держави Тимура, коли вони використовувалися в якості логістичних центрів для походів на Індустан. Близько 1397 року Тимур наказав підопічним свого внука Пір Мухаммеда здійснити похід через річку Сінд. Війська переправились через неї та провели успішний набіг

на місто Мултан (сучасний Пакистан). Розвідавши обстановку, вони повідомили всю необхідну інформацію Тимуру, котрий в 1398 році організував похід до Індії. Плацдармом слугували афганські землі імперії Тимура [3, с. 216].

Тимур перейшов Гіндукуш, перетнув Пандшер, зупинився поруч з Кабулом. Перебуваючи там, він вирішив вирити іригаційний канал, що посприяло розвитку тамтешнього сільського господарства. В Кабулі Тимур збирав прибуваючі підкріплення, приймав посольства та вивчав розвіддані. До нього звернулися місцеві еліти з проханням владнати територіальний конфлікт щодо фортеці Ерьяб, приборкав афганців в гірській місцевості, а потім рушив у напрямку Кашміру [3, с. 220-223].

Індійська кампанія завершилась в 1399 році, і Тимур повертався до Самарканду, його шлях знову проходив через афганські території. Примітно, що тут у Тимура погіршилось здоров'я, і він певний час не міг пересуватися на коні. Паланкін, в якому знаходився емір, несли через вузькі гірські проходи, що уповільнювало рух війська [3, с. 248-250].

Династія Тимуридів мала владу до 1507 року, і протягом всього цього часу під її контролем зберігались ті чи інші афганські землі. Після смерті Шахруха в 1447 році, Герат продовжив бути одним з двох політичних центрів імперії. На початку XVI століття це місто було захоплене Шейбанідами. Один з Тимуридів, Захїріддін Бабур, певний час управляв територіями сучасного Афганістану, а потім вирушив в Індію, де заснував династію Великих моголів [2, с. 26-37].

Зацікавленість Тимура та його нащадків в афганських землях можна також пояснити наявністю там сухопутних торгових шляхів, котрі йшли з Китаю та Індії. Існує концепція, згідно якої Тимур розширював кордони своєї держави з тою метою, щоб контролювати якомога більше торгових комунікацій Великого шовкового шляху, а один з його напрямків проходив саме через сучасний Афганістан [1, с. 30-34].

Отож, ми дослідили історію військово-політичної діяльності еміра Тимура на території сучасного Афганістану. Визначили, що афганські землі відігравали важливе політичне значення – афганське місто Герат в складі провінції Хорасан відносилось до одного з двох ключових центрів імперії Тимуридів. Також ми з'ясували, що Тимур та його нащадки активно розвивали економіку афганських земель, його культуру, ремесла та сільське господарство. Афганські землі використовувалися як плацдарм для походу в Індію. Окрім цього, Тимур отримував прибуток від контролю над сухопутними торговими шляхами, котрі проходили через вказані території.

Література:

1. Рубель В. А. За що воював Тимур? Сходознавство. 2005. № 5. С. 30–34.
2. Бобур З. Бобурнома / пер. з староузб. С. Хасанов. Тошкент : Шарк, 2002. 464 с.
3. Яздий Ш. Зафрнома / пер. з староузб. А. Ахмедов. Тошкент : Шарк, 1997. 486 с.
4. Habibi A. H. A short history of Afghanistan. Kabul : Book Publishing Institution With Cooperation by the Historical Society of Afghanistan, 1967. 217 p.
5. Spuler B. Central Asia v. In the Mongol and Timurid Periods. Encyclopædia Iranica. 2012. No. 2. P. 172–176. URL: <http://www.iranicaonline.org/articles/central-asia-v> (date of access: 30.12.2012).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-464-4-8>

Ліхтей І. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
завідувач кафедри Античності, Середньовіччя та історії України
домодерної доби
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

ЄВРЕЙСЬКЕ ПИТАННЯ НА ЗАКАРПАТТІ НА ПОЧАТКУ 20-Х РОКІВ ХХ СТ.

Євреї проживали в Угорському королівстві ще з часів Середньовіччя. Прибували вони також у північно-східні комітати Угорщини (землі історичного Закарпаття), які були заселені русинами (українцями). Сюди євреї переселялися переважно зі сходу та з півночі. Їх масовий приплив у цей регіон припадає на 70-ті роки XIX ст., що було зумовлено антиєврейськими погромами в Російській імперії. В результаті, багатші євреї емігрували в Америку, а бідніші рятувалися втечею в Галичину та Угорщину (на той час це була Австро-Угорська монархія). Переселяючись у північно-східні комітати, євреї оселялися поміж русинами, більшість яких перебувала за межею бідності.

У вересні 1919 р., відповідно до рішення Паризької мирної конференції, Закарпаття було офіційно приєднано до Чехословацької